

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційну роботу
Усової Марини Олексіївни
на тему «Управління ризикостійкістю підприємств роздрібної
торгівлі», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 Економіка

Актуальність теми дослідження

Сучасні соціально-економічні умови функціонування суб'єктів активізують складні та досить суперечливі процеси формування систем управління підприємств роздрібної торгівлі. В даних умовах особливістю підприємницької діяльності є наявність широкого кола ризиків, породжуваних невизначеністю сучасного середовища. Динамічність, невизначеність, складність та високий рівень конфліктності зовнішнього середовища, жорсткість конкуренції на споживчому ринку актуалізують проблему забезпечення ризикостійкості вітчизняних підприємств роздрібної торгівлі.

Неможливість безризикового ведення підприємницької діяльності вимагає від суб'єктів господарювання постійного обліку можливих наслідків прийнятих рішень. Ці рішення мають розглядатися з погляду впливу сукупності ризиків на досягнення цілі діяльності підприємства. Ефективне управління ризиками дозволяє нейтралізувати негативний ефект прояву дестабілізуючих факторів зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства. Особливу значимість набувають питання розробки науково-обґрунтованих рекомендацій з управління ризикостійкістю підприємств роздрібної торгівлі.

Актуальність дисертації визначає необхідність вирішення вищевказаних проблем в контексті вдосконалення засад управління ризикостійкістю підприємств роздрібної торгівлі. У зв'язку з цим представлені в дисертаційній роботі теоретичні та практичні розробки представляють науковий інтерес і мають практичну цінність.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертація виконувалась відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри економіки та бізнесу Державного біотехнологічного університету, зокрема, в рамках бюджетної науково-дослідної теми «Управління адаптаційним потенціалом підприємства» (номер державної реєстрації 0120U104991).

У ході виконання роботи авторка розробила теоретико-методичні та практичні аспекти щодо комплексної оцінки адаптаційного потенціалу підприємства в контексті забезпечення його ризикостійкості.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і
рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації, які представлені у дисертації Усової М.О., є достатньо обґрунтованими, що підтверджується опрацюванням наукових джерел, дотичних до проблематики дослідження,

використанням великого обсягу статистичної інформації, належною апробацією результатів дослідження.

Основні положення, які містять наукову новизну, базуються на чинних нормативно-правових актах України, фундаментальних положеннях економічної теорії, економіки підприємства, ризик-менеджменту, наукових розробках сучасних вчених з проблем управління ризиками підприємств роздрібною торгівлі, даних підприємств роздрібною торгівлі; результатах опитування фахівців, що працюють у сфері роздрібною торгівлі; інформаційних повідомленнях і документах на веб-сайтах.

В роботі опрацьовано значну кількість літературних джерел вітчизняних і зарубіжних вчених, здійснено їх аналіз та запропоновано власні підходи до трактування економічних категорій, що стосуються ризикостійкості підприємств роздрібною торгівлі.

Дисертаційна робота характеризується науковою глибиною та логічністю. Структура дисертаційної роботи визначається її метою і спрямована на вирішення поставлених у роботі завдань відповідно до логіки їх взаємозв'язку. Кількість завдань є цілком достатньою для досягнення мети. Розв'язання кожного поставленого завдання має науковий результат різного ступеня новизни. Текстовий матеріал супроводжується достатньою кількістю наочного матеріалу. Поставлену автором мету досягнуто, сформульовані задачі вирішено, а висновки відображають основний зміст роботи.

Усова М.О. володіє ґрунтовними знаннями щодо предмета дослідження, а також методологією наукових досліджень.

Достовірність дисертації підтверджується документами про впровадження у діяльність підприємств, освітній процес, а також опублікованими працями та апробацією результатів наукового дослідження на конференціях різного рівня.

Основні положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, їх новизна

Детальний аналіз матеріалів дисертаційної роботи та наукових публікацій автора підтверджує досягнення поставленої мети дослідження та вирішення поставлених задач завдань, що в свою чергу дозволило розробити та обґрунтувати науково-методичні підходи та практичні рекомендації щодо формування ризикостійкості підприємств роздрібною торгівлі.

Результати проведених автором наукових досліджень характеризуються новизною, що в комплексі спрямована на поглиблення теоретико-методичних основ ризикостійкості підприємств у сфері роздрібною торгівлі та розробку науково-практичних рекомендацій щодо формування, впровадження та розвитку інтегрованої системи управління ризикостійкістю.

З метою вирішення завдань стратегічного управління ризикостійкістю підприємства роздрібною торгівлі, авторкою розроблено інтегровану функціональну модель інформаційно-аналітичної підтримки прийняття рішень з управління ризикостійкістю підприємства роздрібною торгівлі, яка, на відміну від існуючих, забезпечує поетапну логічну реалізацію основних етапів процесу управління ризиками підприємства роздрібною торгівлі (ідентифікація,

діагностика, регулювання) на основі використання альтернативних програмних продуктів, систем цифрової аналітики та інформаційних платформ взаємодії у цифровому середовищі.

З метою визначення оптимальної моделі стратегічного розвитку підприємства роздрібної торгівлі в умовах змін та ризику, здобувачем розроблено економіко-математичну модель стратегічного розвитку підприємства роздрібної торгівлі на основі теорії матричних ігор, яка заснована на використанні видів предметних стратегічних змін та рівня ризикових ситуацій, що виступають базисом в обґрунтуванні трансформаційних змін моделі стратегічного розвитку підприємств роздрібної торгівлі на основі критеріїв прийняття рішень та методів лінійного програмування.

З метою вибору стратегічних напрямків управління ризикостійкістю та розробки практичних рекомендації щодо їх реалізації розроблено структурно-логічну модель управління ризикостійкістю підприємства роздрібної торгівлі, яка, на відміну від існуючих, передбачає врахування рівня ризикостійкості, рівня зрілості системи управління ризикостійкістю та рівня розвитку компетенцій ризик-менеджерів, та дозволяє на основі порівняння можливих стратегічних альтернатив визначити оптимальний тип стратегії управління ризикостійкістю (ескалації, компенсаційна, імпульсивна, інтегрована).

Досліджено теоретичні основи управління ризиками підприємств роздрібної торгівлі. Зокрема, вивчено етимологію, складено еволюцію категорії «ризик» та визначено її основні етапи (С. 23-25). Заслуговує на увагу підхід автора щодо градації ознак ризику та запропоноване автором розуміння дефініції ризик (С. 31-34). За результатами здійсненого аналізу існуючих трактувань сутності поняття «ризикостійкість» в сучасній економічній літературі сформульовано авторське бачення її змісту (С. 35-37). На основі узагальнення світового та вітчизняного досвіду визначено, що управління ризиками є цілеспрямованою, послідовною реалізацією функцій планування, організації, контролю, мотивації та координації діяльності щодо своєчасної ідентифікації, діагностики, попередження, а також проведення превентивних заходів з метою досягнення стратегічних цілей розвитку підприємства роздрібної торгівлі (С. 39-42). За результатами проведеного дослідження набула подальшого розвитку класифікація ризиків підприємства роздрібної торгівлі на основі систематизації основних критеріальних ознак та введення додаткової: за сферами впливу на діяльності підприємства роздрібної торгівлі (інформаційні, кадрові, організаційні, комунікаційні, ресурсні, збутові, логістичні, цінові, товарні), що є підґрунтям для комплексної оцінки зовнішніх та внутрішніх ризиків та формування стратегії управління ризикостійкістю суб'єктів підприємництва у сфері торгівлі (С. 43-47). Значна увага в дисертаційній роботі приділяється дослідженню актуальності проблеми формування якісного інформаційного забезпечення системи управління ризиками підприємств роздрібної торгівлі (С. 48-60). Заслуговує позитивної оцінки запропонований авторський підхід до систематизації програмних продуктів за сферами діяльності підприємства роздрібної торгівлі, а також розроблена інтегрована модель інформаційної системи управління ризиками (С. 61). Наукову цінність має удосконалений

концептуальний підхід до управління ризикостійкістю підприємства роздрібною торгівлі, який, на відміну від існуючих, базується на: парадигмі, законах, цілях, завданнях, принципах, функціях, категоріях та методології управління ризиками, стратегічно орієнтований на обґрунтований вибір оптимального типу стратегії управління ризикостійкістю в умовах невизначеності зовнішнього середовища (С. 68-79).

Досліджено стан і тенденції розвитку роздрібних підприємств України за 2021-2023 рр. В процесі дослідження проведено аналіз динаміки обороту та фінансових результатів до оподаткування підприємств роздрібною торгівлі України (С. 84-86). Слід відмітити цінність удосконаленого науково-методичного підходу до оцінки впливу зовнішніх ризиків на діяльність підприємств роздрібною торгівлі, який, на відміну від існуючих, заснований на методі латентно-структурного аналізу, інтегрує локальні комплексні оцінки ризиків макросередовища та мікросередовища та дозволяє визначити силу впливу зовнішніх ризиків, що сприяє прийняттю максимально обґрунтованих управлінських рішень щодо нівелювання наслідків настання ризикових подій (С. 89-97). Автором визначено найбільш небезпечні ризики для підприємств роздрібною торгівлі (С. 98-100). Заслугове на увагу запропонований автором підхід до побудови серії матриць RISK-навігатора (С. 107-112), інтерпретація яких створює можливість аргументованого розв'язання проблеми оцінки реальних можливостей реагування на ризикові ситуації. Наукову цінність має розроблений автором науково-методичний підхід до оцінки внутрішніх ризиків підприємств роздрібною торгівлі, який, на відміну від існуючих, ґрунтується на системі багатокритеріальних оцінок дев'яти груп внутрішніх ризиків: інформаційних, ресурсних, організаційних, товарних, цінових, збутових, логістичних, комунікаційних, кадрових (С. 102-120). Заслугове на особливу увагу запропонований науково-методичний підхід до інтегральної оцінки рівня ризикостійкості підприємств роздрібною торгівлі, який, на відміну від існуючих, передбачає розрахунок інтегрального показника ризикостійкості підприємства роздрібною торгівлі, сформованого на основі комплексних оцінок зовнішніх та внутрішніх ризиків, інтерпретація якого дозволяє забезпечити своєчасну реакцію підприємства роздрібною торгівлі на ризикові ситуації в умовах обмеженості часу на прийняття управлінських рішень (С. 122-128).

В дисертації розроблено інтегровану функціональну модель інформаційно-аналітичної підтримки прийняття рішень з управління ризикостійкістю підприємства роздрібною торгівлі, яка забезпечує поетапну логічну реалізацію основних етапів процесу управління ризиками підприємства роздрібною торгівлі (ідентифікація, діагностика, регулювання) на основі використання альтернативних програмних продуктів, систем цифрової аналітики та інформаційних платформ взаємодії у цифровому середовищі (С. 148). Запропоновано структурно-логічну модель стратегічного управління ризикостійкістю підприємства (С. 150), імплементація якої створює можливість модифікації моделі стратегічного розвитку підприємств роздрібною торгівлі в умовах ризику на основі теорії ігор, здійснити вибір оптимальної стратегії управління ризикостійкістю підприємства роздрібною торгівлі та визначити

стратегічні вектори ризикоорієнтованого розвитку підприємства роздрібно торгівлі. Розроблено економіко-математичну модель стратегічного розвитку підприємства роздрібно торгівлі на основі теорії матричних ігор, яка заснована на використанні двох параметрів матриці - видів предметних стратегічних змін та рівня ризикових ситуацій, що виступають базисом в обґрунтуванні трансформаційних змін моделі стратегічного розвитку підприємств роздрібно торгівлі (С. 152-164). Для аргументованого вибору стратегічних напрямків стратегічного управління ризикостійкістю та розробки практичних рекомендації щодо їх реалізації в дисертації розроблено структурно-логічну модель управління ризикостійкістю підприємства роздрібно торгівлі (С. 165-178), яка передбачає врахування рівня ризикостійкості, рівня зрілості системи управління ризикостійкістю та рівня розвитку компетенцій ризик-менеджерів, та дозволяє на основі порівняння можливих стратегічних альтернатив визначити оптимальний тип стратегії управління ризикостійкістю (ескалації, компенсаційна, імпульсивна, інтегрована).

Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційної роботи

Результати наукового дослідження щодо управління ризикостійкістю підприємств роздрібно торгівлі доведені до рівня конкретних методик і рекомендацій та можуть бути використані в практичній діяльності підприємств під час формування програми управління ризиками, про що свідчить довідка про впровадження організаційно-методичного підходу до формування системи стратегічного управління ризикостійкістю та модель інформаційної системи управління ризиками в роботу ТОВ «Сократ» (акт про впровадження від 24.03.2024р.).

Окремі положення дисертаційного дослідження використано в освітньому процесі Державного Біотехнологічного Університету на кафедрі економіки та бізнесу під час підготовки методичного забезпечення та викладання дисципліни «Господарські рішення та оцінювання ризиків» (акт впровадження від 26.02.2024р.).

Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в опублікованих роботах автора

Основні положення та результати дисертаційного дослідження знайшли відображення в 15 наукових публікаціях загальним обсягом 5,38 ум.-друк. аркушів, з них з них у наукових фахових виданнях України – 5, у фахових іноземних виданнях – 1, у матеріалах наукових конференцій – 9. Це відповідає вимогам до дисертаційних робіт економічного профілю і дозволяє вважати виконаними положення п. 8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Відсутність(наявність) порушень академічної доброчесності

Дисертація Усової М.О., у виконанні із дотриманням академічної доброчесності. Під час рецензування текстових запозичень без посилання на відповідне джерело та інших порушень не виявлено.

Відповідність дисертаційної роботи встановленим вимогам

Оформлення дисертації за структурою, мовою та стилем викладення відповідає вимогам до оформлення дисертацій. Назва та зміст розділів і параграфів дисертації відповідає суті проведених досліджень. У дисертаційній роботі використано загальноновизнану наукову термінологію. Рисунок, схеми, таблиці, додатки доповнюють текст дисертації, а публікації розкривають основні результати проведених досліджень. За обсягом, змістом, структурою, повнотою викладення результатів, оформленням, вона відповідає встановленим вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Зауваження та дискусійні положення дисертаційної роботи

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу у цілому, варто звернути увагу на низку дискусійних положень та зауважень. Зокрема:

1. У параграфі 1.3 здобувачка розглядає управління ризикостійкістю через цілеспрямовану, послідовну реалізацію функцій планування, організації, контролю, мотивації та координації діяльності щодо своєчасної ідентифікації, діагностики, попередження негативного впливу ризиків, а також проведення превентивних управлінських заходів з метою досягнення стратегічних цілей розвитку підприємства роздрібною торгівлі (с. 69, рис. 1.13). Але, при обґрунтуванні концепції управління ризикостійкістю доцільно було б також приділити увагу комунікаційним взаємозв'язкам вище перелічених функцій управління ризикостійкістю підприємства роздрібною торгівлі.

2. В параграфі 2.1, на мою думку, не достатньо уваги приділено аналізу впливу зовнішніх чинників на динаміку обсягу обороту роздрібною торгівлі і, в кінцевому рахунку, на рівень ризикостійкості підприємств в процесі досягнення стратегічних цілей. Зокрема, це такі чинники як: інфляція, реальні доходи населення, інвестиції в основний капітал, тощо.

3. В параграфі 3.1., ґрунтуючись на сучасних розробках стратегічного управління ризиками, здобувачкою запропоновано модель взаємозв'язку ризиків, процесів, ресурсів та компетенцій в інтегрованій інформаційній системі управління ризикостійкістю підприємства роздрібною торгівлі (с. 49, рис. 3.6). Проте, додаткового обґрунтування вимагає місце та роль компетенцій в запропонованій моделі управління ризикостійкістю і розгляд їх специфіки для підприємств роздрібною торгівлі.

4. Пропозиції здобувачки щодо використання моделі інформаційно-аналітичної підтримки прийняття рішень і оцінки ризиків в управлінні ризикостійкістю підприємства роздрібною торгівлі в умовах цифровізації бізнесу є цікавими і перспективними (С. 145-148). Але недостатньо уваги приділено

фінансовій складовій щодо практичного впровадження запропонованої моделі, що є підґрунтям для обґрунтування доцільності її впровадження.

5. На с. 174-178 для визначення оптимального типу стратегії управління ризикостійкістю здобувачка використовує поняття «рівень зрілості системи управління ризикостійкістю підприємства роздрібної торгівлі». Однак, не зрозуміло, що авторка вкладає в зміст даного поняття.

В цілому вищезгадані зауваження покликані спонукати дисертантку до подальшого поглибленого наукового дослідження обраної проблематики і не впливають на загальний результат даного дослідження.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Усової Марини Олексіївни на тему «Управління ризикостійкістю підприємств роздрібної торгівлі», представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка», є завершеною науковою працею і містить нове вирішення науково-практичного завдання щодо удосконалення управління ризикостійкістю підприємств роздрібної торгівлі. Мета роботи, поставлені та розв'язані в ній завдання, основні наукові результати свідчать про те, що дисертаційна робота відповідає спеціальності 051 «Економіка». Опубліковані праці здобувача відображають зміст дисертації та результати наукового дослідження. Основні положення дисертаційної роботи обговоренні та схвалені на всеукраїнських та міжнародних конференціях.

Дисертаційна робота Усової Марини Олексіївни виконана з дотриманням норм академічної доброчесності на належному теоретичному та практичному рівнях. За своїм змістом, структурою, актуальністю, оформленням та розробленими рекомендаціями відповідає «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 р. № 44, а її автор Усова Марина Олексіївна заслуговує на присудження ступня доктора філософії г зі спеціальності 051 Економіка.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту,
Державного торговельно-
економічного університету
Міністерства освіти і науки України

Ірина ФЕДУЛОВА

Підпис Федулова, Ірина засвідчую
Начальник відділу кадрів Н. Шевченко